

HARBIY XIZMATCHILARNING KOMMUNIKATIV KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH

Dosnazarov Alimbay Hamdullaevich

O‘zbekiston Respublikasi Milliy gvardiyasi faoliyatini psixologik ta‘minlash
markazi katta ofitseri-psixolog

Bugungi kunda jamiyat tarixiy taraqqiyotining barcha bosqichlarida yuqori malakali mutaxassislarga yuksak talablar qo‘yilgan. Hozirgi vaqtda ishlab chiqarishning har qanday sohasi uchun mutaxassis tayyorlash uning yuqori malakasini, harakatchanligini, uning shaxsini rivojlantirish uchun eng qulay shart-sharoitlarni ta‘minlashi kerak. Mutaxassisning kompetensiyasi tobora murakkablashib borayotganligi sababli muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bu ijtimoiy tajribaning kengayishi, axborotni taqdim etish va qayta ishlashning yangi va juda xilma-xil shakllarining paydo bo‘lishi, jamiyatning mutaxassisga bo‘lgan so‘rovlarining tobora ortib borishi bilan izohlanmoqda.

Zamonaviy globallashtirish sharoitida mamlakatimiz va boshqa ko‘plab davlatlar singari hayotning barcha sohalariga ta‘sir ko‘rsatadigan, yangi qadriyatlarni ilgari suradigan va ustuvorliklarni o‘zgartiradigan ulkan o‘zgarishlarni boshdan kechirmoqda. Oliy ta‘lim tizimida bo‘lajak mutaxassislarning kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirish psixologik muammo sifatida ekanligini tahlil etar ekanmiz, O‘zbekiston Respublikasida ta‘lim tizimini tizimli isloh qilishning ustuvor yo‘nalishlarini belgilash, zamonaviy bilim va yuksak ma‘naviy-axloqiy fazilatlariga ega, mustaqil fikrlovchi, kommunikativ kompetensiyalariga ega yuqori malakali kadrlar tayyorlash jarayonini sifat jihatidan yangi bosqichga ko‘tarish maqsadida O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi PF-60- son Farmoni asosida “2022 — 2026 yillarga mo‘ljallangan yangi O‘zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmoni qabul qilinganligi ayni mazkur muammolarni bartaraf etishga qaratilganligini e‘tirof etish mumkin.

Shu o‘rinda ta‘kidlash kerakki, O‘zbekistonning Taraqqiyot Strategiyasi”ning 90- maqsadi “Davlatning mudofaa qobiliyatini yanada mustahkamlash, Qurolli Kuchlarining jangovar shayligini, uning imkoniyatlari va qobiliyatini kuchaytirish” ni, shuningdek, harbiy kasbiy muhit talablarni bajarishni, kommunikativ kompetentlikni rivojlantirish uchun psixologik strategiyalarga ega bo‘lishni anglatadi. Harbiy xizmatchilarning o‘zida muloqotchanlik faoliyati sub’ektini shakllantirishning psixologik strategiyasi va taktikasini tuzish qobiliyati ularning

kommunikativ kompetentlikni rivojlanishining muhim shartidir. Shu bois, mamlakatimizning ijtimoiy, iqtisodiy va harbiy sohalarida jadal sur'atlar bilan amalga oshirilayotgan tub islohatlar va o'zgarishlar natijasida Qurolli Kuchlarimiz tasarrufidagi harbiy qism va muassasalarida professional, shu bilan birga vatanparvar harbiy kadrlarga bo'lgan talab tobora ortib bormoqda. Bu esa o'z navbatida harbiy xizmatchilarni yetarli darajada nazariy bilim, amaliy ko'nikma va malakalarga ega bo'lishini taqozo etadi.

Kompetentlik (inglizcha "competence" – "qobiliyat") – amaliyotda nazariy bilimlardan samarali foydalanish, yuqori darajadagi kasbiy mahorat va iqtidorni namoyon eta olishdir.

Psixologiyada "kompetentlik" - "noan'anaviy, kutilmagan vaziyatlarda mutaxassisning o'zini tutishi, muloqotga samarali kirishishi, hamkasblari bilan o'zaro munosabatlarda to'g'ri qaror qabul qilishi, noaniq vazifalarni bajarishda, muammoli ma'lumotlardan foydalanishda, murakkab jarayonlarda tizimli harakatlanish rejasiga egalik" deb o'rgatiladi.

Kompetentlik – shaxsning muayyan ta'lim yo'nalishi yoki mutaxassisligi bo'yicha olgan bilim, malaka va ko'nikmalari hamda shakllangan shaxsiy xislatlarini mehnat faoliyatida muvaffaqiyatli qo'llay olish qobiliyatidir . Kompetensiya va kompetentlik tushunchalari bilim, ko'nikma, malaka tushunchalaridan ko'ra kengroq ma'noni anglatadi. Chunki, ular shaxsning fikrlash qobiliyati, xarakteri, ziyrakligi, dunyoqarashi, umuman irodaviy sifatlarini qamrab oladi. Bugungi kunda kompetentlik tushunchalari va ularning tarkibiga kiruvchi muhim komponentlar mazmunini aniqlash, shuningdek, ularni faoliyatning turli sohalarida shakllantirish hamda rivojlantirish muammolari bo'yicha bir qator tadqiqotlar olib borilgan bo'lib, bu ularni tasniflashni yuzaga keltiradi.

Kompetensiya (lot. competo – loyiqman, munosibman, erishayapman) u yoki bu sohadagi bilimlari, tajribasi .

Kommunikativ kompetentsiya - bu kommunikativ vazifalarga mos keladigan va ularni hal qilish uchun yetarli bo'lgan kommunikativ qobiliyatlar, bilimlar, ko'nikmalar yig'indisi.

Muloqot qobiliyatlari kasbiy qobiliyatlarning ajralmas qismi bo'lib, kasbiy faoliyatning asosi, shuningdek, kommunikativ kompetentsiyani shakllantirishning asosiy omilidir.

Kommunikativ faoliyatni ikki turga bo'lish mumkin: shaxsga yo'naltirilgan va ijtimoiy yo'naltirilgan. Bu ikki tur kommunikativ, funksional, ijtimoiy-psixologik va nutq tuzilishi jihatidan farqlanadi.

Kommunikativ faoliyatning tashqi xususiyatlari bilan bir qatorda uning ichki, psixologik xususiyati ham mavjud. Bu jarayonning vakili - ijtimoiy va individual psixologik namoyon bo'ladi.

Kommunikativ faoliyatning ijtimoiy reprezentativligi shuni anglatadiki, u faqat aniq bir real vaziyatda ma'lum bir sababga ko'ra bo'lishi mumkin. Individual-shaxsiy vakillik muloqot qiluvchilarning individual-shaxsiy xususiyatlarini aks ettirishda namoyon bo'ladi.

Shaxsning kommunikativ qobiliyatini shakllantirish ijtimoiy psixologiyaning dolzarb muammosi bo'lib, uni hal qilish har bir shaxs uchun ham, butun jamiyat uchun ham muhimdir.

Kommunikativ faoliyat - bu har biri ma'lum bir muammoni hal qilishga qaratilgan va muloqot maqsadi sari ma'lum bir "qadam" sifatida qaralishi mumkin bo'lgan ketma-ket rivojlanadigan harakatlar tizimi .

Harbiy xizmatchining sub'ekt-tashkilotchi sifatida boshqa harbiy xizmatchi bilan muloqoti kommunikativ faoliyatning shaxslararo darajasi, guruh (jamo) bilan muloqot esa shaxsiy-guruh, omma bilan muloqot shaxsiy-ommaviy deb belgilanadi. Aynan shu uch darajaning birligida shaxsning kommunikativ faoliyati ko'rib chiqadi. Bu birlik, kommunikativ o'zaro ta'sirning barcha darajalari shaxsning ijtimoiy amaliyotiga yagona tashkiliy-uslubiy yondashuvga asoslanganligi bilan ta'minlanadi. Ya'ni: shaxsiy va faoliyat darajasida. Ushbu yondashuv aloqa markazida o'zaro ta'sir faoliyat va faoliyat orqali amalga oshiriladigan ikkita shaxs, ikkita aloqa sub'ekti mavjudligini taxmin qiladi .

Kommunikativ kompetentsiya - bu til ko'nikmalari va nutq qobiliyatlari bilan qo'llab-quvvatlanadigan og'zaki muloqotning o'rganilgan vositalari va strategiyalariga asoslangan muvaffaqiyatli muloqotning namoyish etilgan sohasi.

Kommunikativ faoliyat - bu har biri ma'lum bir muammoni hal qilishga qaratilgan va muloqot maqsadi sari ma'lum bir "qadam" sifatida qaralishi mumkin bo'lgan ketma-ket rivojlanadigan harakatlar tizimidir.

Shunday qilib, agar kommunikativ kompetentsiya muvaffaqiyatli kommunikativ faoliyat sohasi bo'lsa, u holda kommunikativ kompetentsiya ko'plab tarkibiy qismlarni o'z ichiga olgan shaxsiy resurs deb ataladigan yanada global shakllanishdir. Ushbu komponentlar yuqori shaxsiy darajada topiladi va aql,

umumiy dunyoqarash, shaxslararo munosabatlar tizimi, maxsus kasbiy bilimlar, shuningdek, shaxsiy rivojlanish va kommunikativ faoliyatni o'zlashtirishda o'sish potentsialini o'z ichiga oladi.

Bundan kelib chiqqan holda shuni ta'kidlash mumkinki, kommunikativ kompetensiya - bu shaxsning individual xususiyati bo'lib, u murakkab kommunikativ ko'nikmalar va qobiliyatlarga ega bo'lish qobiliyati, muloqot qilish qobiliyati, madaniy me'yorlar, urf-odatlar, an'analar, turli xil madaniyatlarning odob-axloq qoidalarini bilishida namoyon bo'ladi. Muloqot sohasidagi milliy mentalitet, odob-axloq, yaxshi xulq-atvor, ziddiyatli vaziyatlarni hal qilish, turli xil ekologik sharoitlarda o'z xatti-harakatlarini nazorat qilish, shuningdek, o'z pozitsiyasini malakali va vazminlik bilan bahslasha olish.

Harbiy xizmatchining kasbiy faoliyati, birinchi navbatda, o'z Vatanini himoya qilishga qaratilgan bo'lib, u vzvod, batalyon yoki brigada bo'lsin, harbiy jamoa doirasida amalga oshiriladi. Shu sababli, bo'lajak ofitser harbiy jamoada, o'zining kasbiy vazifalarini bajaradigan muhitda, ham qo'mondon, ham unga bo'ysunishda aloqa o'rnatishga tayyor bo'lishi kerak. Bu yerda kommunikativ qobiliyat eng muhim kasbiy xususiyatdir. Bu holda muloqot jamoadagi o'zaro ta'sirning muhim omili hisoblanadi. Ya'ni, kasbiy jihatdan muhim tarkibiy qism, shuning uchun kursantlar o'rtasida aloqa taktikasini ishlab chiqish kerak bo'ladi.

Muloqot taktikasi - bu aloqa strategiyasini muayyan vaziyatda qo'llash qobiliyati bo'lib, u aloqa usullarini bilish va o'zlashtirishga asoslanadi. Bu kelajakdagi ofitser uchun juda muhim bo'lgan nutq va tinglash qobiliyatlarining kombinatsiyasi hisoblanadi.

